

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyaē ayōdhyākāṇḍē

॥ caturdaśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ caturdaśaḥ sargaḥ ॥

kaikēyyā rājñāḥ satyē dṛḍhatarāvasthānāya prēraṇaṃ
nijaprārthitavarapūrtayē taṃ prati durāgrahaprakaṭanaṃ ca,
antaḥpuradvāramāgatya vasiṣṭhēna sumantrasya
mahārājasannidhau prēṣaṇaṃ rājājñayā sumantrasya
śrīrāmamānētum tatō gamaṇaṃ ca

putrasōkārditaṃ pāpā
viṣaṃjñaṃ patitaṃ bhuvī |
vicēṣṭamānamutprēkṣya
aikṣvākamidamabravīt || 2.14.1 ||

pāpaṃ kṛtvēva kimidaṃ
mama saṃśrutya saṃśravam |
śēṣē kṣititalē sannaḥ
sthityāṃ sthātuṃ tvamarhasi || 2.14.2 ||

āhuḥ satyaṃ hi paramaṃ
dharmaṃ dharmavidō janāḥ |
satyamāśritya ca mayā
tvaṃ dharmaṃ practicōditaḥ || 2.14.3 ||

saṃśrutya śaibyaḥ śyēnāya
 svāṃ tanuṃ jagatīpatiḥ |
 pradāya pakṣiṇē rājā
 jagāma gatimuttamām || 2.14.4 ||

tathā hyalarkastējasvī
 brāhmaṇē vēdapāragē |
 yācamānē svakē nētrē
 uddhṛtyāvimanā dadau || 2.14.5 ||

saritāṃ tu patiḥ svalpāṃ
 maryādāṃ satyamanvitaḥ |
 satyānurōdhāt samayē
 vēlāṃ svāṃ nātivartatē || 2.14.6 ||

satyamēkapadaṃ brahma
 satyē dharmāḥ pratiṣṭhitaḥ |
 satyamēvākṣayā vēdāḥ
 satyēnāvāpyatē param || 2.14.7 ||

satyaṃ samanuvartasva
 yadi dharmē dhṛtā matiḥ |
 sa varaḥ saphalō mē'stu
 varadō hyasi sattama || 2.14.8 ||

dharmasyaivābhikāmārthaṃ
 mama caivābhicōdanāt |
 pravrajaya sutam rāmaṃ
 triḥ khalu tvāṃ bravīmyaham || 2.14.9 ||

samayaṃ ca mamāryēmaṃ
 yadi tvaṃ na kariṣyasi |
 agratastē parityaktā
 parityakṣyāmi jīvitam || 2.14.10 ||

ēvaṃ pracōditō rājā
 kaikēyyā nirviśaṅkayā |
 nāśakat pāśamunmōktaṃ
 balirindrakṛtaṃ yathā || 2.14.11 ||

udbhrāntaḥṛdayaścāpi
 vivarṇavadanō'bhavat |
 sa dhuryō vai parispandan
 yugacakrāntaraṃ yathā || 2.14.12 ||

vikalābhyāṃ ca nētrābhyā -
 mapaśyanniva bhūmipaḥ |
 kṛcchrād dhairyēṇa saṃstabhya
 kaikēyīmidamabravīt || 2.14.13 ||

yastē mantrakṛtaḥ pāṇi -
 ragnau pāpē mayā dhṛtaḥ |
 santyajāmi svayaṃ caiva
 tava putraṃ saha tvayā || 2.14.14 ||

prayātā rajanī dēvi
 sūryasyōdayanaṃ prati |
 abhiṣēkāya hi jana -
 stvarayiṣyati mām dhruvam || 2.14.15 ||

rāmābhiṣēkasambhārai -
 stadarthamupakalpitaiḥ |
 rāmaḥ kāravitavyō mē
 mṛtasya salilakriyām || 2.14.16 ||

saputrayā tvayā naiva
 kartavyā salilakriyā |
 vyāhantāsyasubhācārē
 yadi rāmābhiṣēcanam || 2.14.17 ||

na śaktō'dyāsmyaḥ draṣṭuṃ
 dṛṣṭvā pūrvam tathāmukham |
 hataharṣam tathānandaṃ
 punarjanamavāṇmukham || 2.14.18 ||

tāṃ tathā bruvatastasya
 bhūmipasya mahātmanaḥ |
 prabhātā śarvarī puṇyā
 candranakṣatramālinī || 2.14.19 ||

tataḥ pāpasamācārā
 kaikēyī pārthivaṃ punaḥ |
 uvāca paruṣam vākyaṃ
 vākyaññā rōṣamūrcchitā || 2.14.20 ||

kimidaṃ bhāṣasē rājan
 vākyaṃ gararujōpamam |
 ānāyayitumakliṣṭaṃ
 putraṃ rāmamihārhasi || 2.14.21 ||

sthāpya rājyē mama sutam
 kṛtvā rāmaṃ vanēcaram |
 niḥsapatnām ca mām kṛtvā
 kṛtakṛtyō bhaviṣyasi || 2.14.22 ||

sa tunna iva tīkṣṇēna
 pratōdēna hayōttamaḥ |
 rājā pracōditō'bhīkṣṇam
 kaikēyyā vākyamabravit || 2.14.23 ||

dharmabandhēna baddhō'smi
 naṣṭā ca mama cētanā |
 jyēṣṭham putram priyam rāmaṃ
 draṣṭumicchāmi dhārmikam || 2.14.24 ||

tataḥ prabhātāṃ rajanī -
 muditē ca divākarē |
 puṇyē nakṣatrayōgē ca
 muhūrtē ca samāgatē || 2.14.25 ||

vasiṣṭhō guṇasampannaḥ
 śiṣyaiḥ parivṛtastathā |
 upagr̥hyāśu sambhārān
 pravivēśa purōttamam || 2.14.26 ||

siktasammārjitapathāṃ
 patākōttamabhūṣitām |
 saṃhr̥ṣṭamanujōpētāṃ
 samṛddhavipaṇāpaṇām || 2.14.27 ||

mahōtsavasamāyuktāṃ
 rāghavārthē samutsukām |
 candanāgurudhūpaiśca
 sarvataḥ paridhūmitām || 2.14.28 ||

tāṃ puriṃ samatikramya
 purandarapurōpamām |
 dadarśantaḥpuram śrīmān
 nānādhvajagaṇāyutam || 2.14.29 ||

paurajānapadākīrṇam
 brāhmaṇairupaśōbhitam |
 yaṣṭimadbhiḥ susampūrṇam
 sadaśvaiḥ paramārcitaiḥ || 2.14.30 ||

tadantaḥpuramāsādya
 vyaticakrāma taṃ janam |
 vasiṣṭhaḥ paramaprītaḥ
 paramarṣibirāvṛtaḥ || 2.14.31 ||

sa tvapaśyad viniṣkrāntaṃ
 sumantraṃ nāma sārathim |
 dvārē manujasiṃhasya
 sacivaṃ priyadarśanam || 2.14.32 ||

tamuvāca mahātējāḥ
 sūtaputraṃ viśāradam |
 vasiṣṭhaḥ kṣipramācakṣva
 nr̥patērmāmihāgatam || 2.14.33 ||

imē gaṅgōdakaghaṭāḥ
 sāgarēbhyaśca kāñcanāḥ |
 audumbaraṃ bhadrapīṭha -
 mabhiṣēkārthamāhṛtam || 2.14.34 ||

sarvabījāni gandhāśca
 ratnāni vividhāni ca |
 kṣaudraṃ dadhi ghṛtaṃ lājā
 darbhāḥ sumanaśaḥ payaḥ || 2.14.35 ||

aṣṭau ca kanyā rucirā
 mattaśca varavāraṇaḥ |
 caturaśvō rathaḥ śrīmān
 nistriṃśō dhanuruttamam || 2.14.36 ||

vāhanaṃ narasaṃyuktaṃ
 chatraṃ ca śaśisannibham |
 śvētē ca vālavyajane
 bhṛṅgāraṃ ca hiraṇmayam || 2.14.37 ||

hēmadāmapinaddhaśca
 kakudmān pāṇḍurō vṛṣaḥ |
 kēsari ca caturdaṃṣṭrō
 hariśrēṣṭhō mahābalaḥ || 2.14.38 ||

siṃhāsanaṃ vyāghratanuḥ
 samidhaśca hutāśanaḥ |
 sarvē vāditrasaṅghāśca
 vēśyāścālaṅkṛtāḥ striyaḥ || 2.14.39 ||

ācāryā brāhmaṇā gāvah
 puṇyāśca mṛgapakṣiṇah |
 paurajānapadaśrēṣṭhā
 naigamāśca gaṇaiḥ saha || 2.14.40 ||

ētē cānyē ca bahavaḥ
 prīyamāṇāḥ priyaṃvadāḥ |
 abhiṣēkāya rāmasya
 saha tiṣṭhanti pārthivaiḥ || 2.14.41 ||

tvarayasva mahārājaṃ
 yathā samuditē'hani |
 puṣyē nakṣatrayōgē ca
 rāmō rājyamavāpnuyāt || 2.14.42 ||

iti tasya vacaḥ śrutvā
 sūtaputrō mahābalaḥ |
 stuvan nṛpatiśārdūlaṃ
 pravivēśa nivēśanam || 2.14.43 ||

taṃ tu pūrvōditaṃ vṛddhaṃ
 dvārasthā rājasammatāḥ |
 na śēkurabhisaṃrōddhuṃ
 rājñaḥ priyacikīrṣavaḥ || 2.14.44 ||

sa samīpasthitō rājña -
 stāmavasthāmajajñivān |
 vāgbhiḥ paramatuṣṭābhi -
 rabhiṣṭōtuṃ pracakramē || 2.14.45 ||

tataḥ sūtō yathāpūrvaṃ
 pārthivasya nivēśanē |
 sumantraḥ prāñjalirbhūtvā
 tuṣṭāva jagatīpatim || 2.14.46 ||

yathā nandati tējasvī
 sāgarō bhāskarōdayē |
 prītaḥ prītēna manasā
 tathā nandaya nastataḥ || 2.14.47 ||

indramasyāṃ tu vēlāyā -
 mabhituṣṭāva mātaliḥ |
 sō'jayad dānavān sarvāṃ -
 stathā tvāṃ bōdhayāmyaham || 2.14.48 ||

vēdāḥ sahāṅgā vidyāśca
 yathā hyātmabhuvam prabhum |
 brahmāṇam bōdhayantyadya
 tathā tvāṃ bōdhayāmyaham || 2.14.49 ||

ādityaḥ saha candrēṇa
 yathā bhūtadharāṃ śubhām |
 bōdhayatyadya pṛthivīṃ
 tathā tvāṃ bōdhayāmyaham || 2.14.50 ||

uttiṣṭha sumahārāja
 kṛtakautukamaṅgalaḥ |
 virājamānō vapuṣā
 mērōriva divākaraḥ || 2.14.51 ||

sōmasūryau ca kākutstha
 śivavaiśravaṇāvapi |
 varuṇaścāgnirindraśca
 vijayaṃ pradiśantu tē || 2.14.52 ||

gatā bhagavatī rātriḥ
 kṛtaṃ kṛtyamidaṃ tava |
 budhyasva nṛpaśārdūla
 kuru kāryamanantaram || 2.14.53 ||

udatiṣṭhata rāmasya
 samagramabhiṣēcanam |
 pauraṅgānapadāścāpi
 naigamaśca kṛtāñjaliḥ || 2.14.54 ||

svayaṃ vasiṣṭhō bhagavān
 brāhmaṇaiḥ saha tiṣṭhati |
 kṣipramājñāpyatāṃ rājan
 rāghavasyābhiṣēcanam || 2.14.55 ||

yathā hyapālāḥ paśavō
 yathā sēnā hyanāyakā |
 yathā candraṃ vinā rātri -
 ryathā gāvō vinā vṛṣam || 2.14.56 ||

ēvaṃ hi bhavitā rāṣṭraṃ
 yatra rājā na dṛśyatē |
 ēvaṃ tasya vacaḥ śrutvā
 sāntvapūrvamivārthavat || 2.14.57 ||

abhyakīryata śōkēna
 bhūya ēva mahīpatiḥ |
 tatastu rājā taṃ sūtaṃ
 sannaharṣaḥ sutam prati || 2.14.58 ||

śōkaraktēkṣaṇaḥ śrīmā -
 nudvikṣyōvāca dhārmikaḥ |
 vākyaistu khalu marmāṇi
 mama bhūyō nikṛntasi || 2.14.59 ||

sumantraḥ karuṇaṃ śrutvā
 dṛṣṭvā dīnaṃ ca pārthivam |
 pragṛhītāñjaliḥ kiñcit
 tasmād dēsādapākramat || 2.14.60 ||

yadā vaktum svayaṃ dainyā -
 nna śasāka mahīpatiḥ |
 tadā sumantraṃ mantrajñā
 kaikēyī pratyuvāca ha || 2.14.61 ||

sumantra rājā rajanīm
 rāmaharṣasamutsukaḥ |
 prajāgarapariśrāntō
 nidrāvaśamupāgataḥ || 2.14.62 ||

tad gaccha tvaritaṃ sūta
 rājaputraṃ yaśasvinam |
 rāmamānaya bhadraṃ tē
 nātra kāryā vicāraṇā || 2.14.63 ||

asrutvā rājavacanaṃ

kathaṃ gacchāmi bhāmini |

tacchrutvā mantriṇō vākyaṃ

rājā mantriṇamabravīt || 2.14.64 ||

sumantra rāmaṃ drakṣyāmi

śīghramānaya sundaram |

sa manyamānaḥ kalyāṇaṃ

hṛdayēna nananda ca || 2.14.65 ||

nirjagāma ca sa prītyā

tvaritō rājaśāsanāt |

sumantraścintayāmāsa

tvaritaṃ cōditastayā || 2.14.66 ||

vyaktaṃ rāmābhiṣēkārthē

ihāyāsyati dharmarāt |

iti sūtō matiṃ kṛtvā

harṣēṇa mahatā punaḥ || 2.14.67 ||

nirjagāma mahātējā

rāghavasya didṛkṣayā |

sāgarahradasaṅkāśā -

tsumantrō'ntaḥpurācchubhāt |

niṣkramya janasambādhaṃ

dadarśa dvāramagrataḥ || 2.14.68 ||

tataḥ purastāt sahasā viniṣṛtō

mahīpatērdvāragatān vilōkayan |

dadarśa paurān vividhān mahādhanā -

nupasthitān dvāramupētya viṣṭhitān || 2.14.69 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvye

ayōdhyākāṇḍē caturdaśaḥ sargaḥ ||